

نسیم زندگی

دیر بجنبیم پیر شده‌ایم!

فرزند بیشتر، زندگی شادتر

- حسین سروقمان***

در جهان امروز سبک زندگی (Lifestyle) بسیار مهم شمرده می‌شود؛ مجموعه‌ای از منش‌های ذاتی ما و همچنین روش‌هایی که برای ادامه حیات برگزیده‌ایم. بحث سبک زندگی در بسیاری از سخنان رهبر فرزانه و از جمله بیانیه گام دوم انقلاب مطرح شده و مسود توجه قرار گرفته است. ایشان در مهر ماه ۱۳۹۱ در جمع پرشور جوانان خراسان شمالی

- ناگاهان وارد مسیر سالمندی شدید**

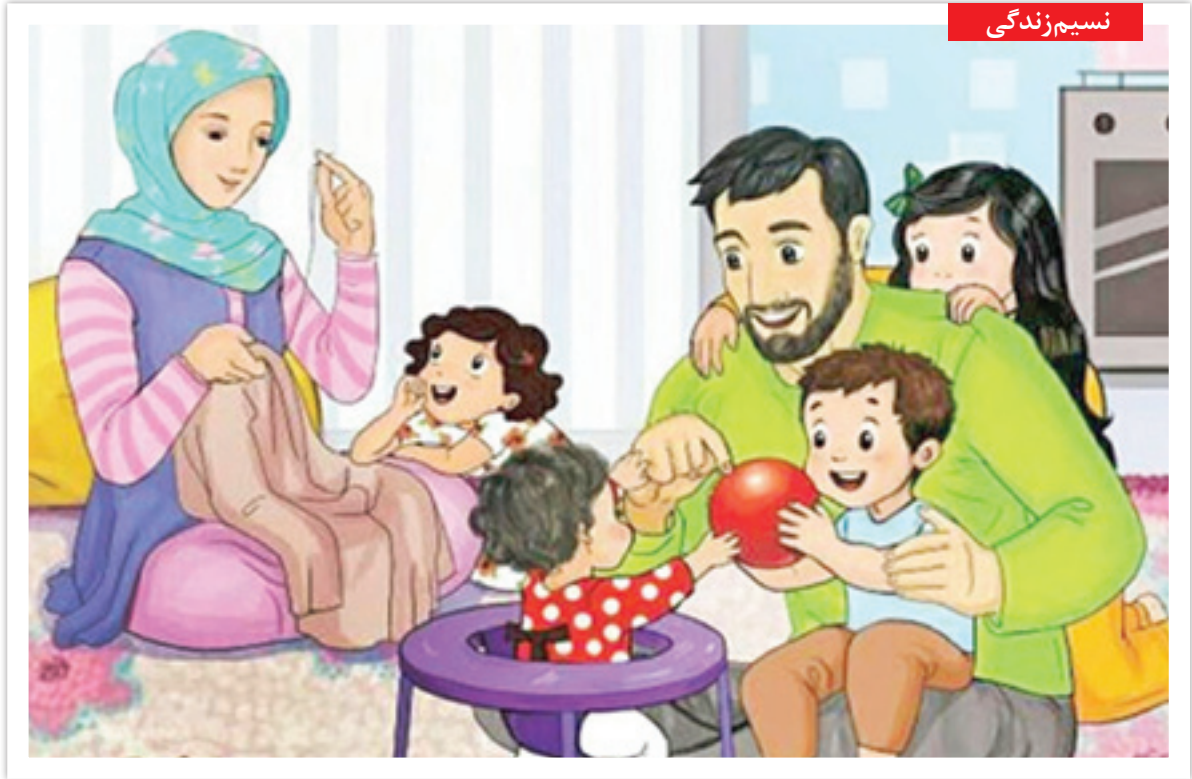
گاهی برای ورود مناسب به یک بحث تلنگری نیاز است. اجازه دهید این تلنگر از سوی «بنیاد بیل و ملیندا گیتس» باشد که یکی از قدرتمندترین بنیادهای خیریه در جهان است. مدیریت این بنیاد را «جیل گیتس» و همسرش «ملیندا» که فعال حقوق بشر است و به‌عنوان یکی از سردمداران و مروجین کاهش جمعیت در دنیا شناخته می‌شود، به عهده دارند. ملیندا گیتس در صفحه شخصی خود در توئیتر با اشاره به ایران می‌نویسد: «سرع‌ترین کاهش نرخ فرزندآوری به ازای هر زن در تاریخ دنیا در ایران اتفاق افتاده‌است!» وی در همین توئیت به اواخر دهه ۹۰ میلادی اشاره می‌کند و می‌گوید: «جایی که بزرگ‌ترین کارخانه تولید مسایل پیشگیری از بارداری در جهان، در دهه ۹۰ در آن برپا شد.» مقصود خانم گیتس همان برنامه کنترل جمعیت یا چیزی بود که با نام «تنظیم خانواده» در ایران به راه افتاد و توانست تأثیر زیادی بر کاهش جمعیت ایران بگذارد. آمارها حکایت از آن دارد که تا ۲۰ سال آینده ایران کشوری سالمند و پیرترین کشور منطقه خواهد شد. کمیسون تازه تأسیس جمعیت مجلس یازدهم نیز اعلام کرده است که اگر از پنجره جمعیتی فعلی عبور نکنیم، باید اوگیزیری بحران سالمندی را در دهه ۱۴۳۰ شاهد باشیم. درحالی‌که هنوز زیرساخت‌های کشور برای جمعیت سالمند آماده نشده‌است.

- وضعیت فرزندآوری در سال‌های اخیر**

براساس گزارش شورای عالی انقلاب فرهنگی، در سال ۱۳۹۸ نرخ زاد و ولد در کشور با ۱۴۵/۱ تولد به ازای هر هزار نفر به کمترین حد خود رسید. ۵۰ سال گذشته رسیده‌است. در این گزارش آمده است که از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۴ میزان مولید در کشور افزایش داشت، اما پس از سال ۱۳۹۴ به علت خالی شدن تانک درونی جمعیت، تعداد تولدها با شیب تقریباً تندی شروع به کاهش کرد. در سال ۱۳۹۷ میزان مولید کشور نسبت به سال قبل با کاهش بیش از ۸۰ درصدی مواجه شد که در دو دهه اخیر بی‌سابقه بود. در شش ماه اول سال ۱۳۹۸ نسبت به شش ماهه اول سال ۲۰۰۷ این تعداد با ۱۲ درصد کاهش مواجه شد و کاهش بیش از ۹۲ هزار تولد را به همراه داشت. تعداد تولدهای سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال ۱۳۹۴ نشان دهنده کاهش ۲۰۳ هزار و ۷۱۰ نفری مولید است. همچنین، میزان مولید از حدود ۲۰۳ هزار و ۷۱۰ نفری مولید است. سال ۱۳۹۴ با کاهش محسوس ۱۶۷ در هر هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۷، در هر هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۷ رسید. طبق برآوردهای انجام شده بر مبنای نتایج سرشماری، جمعیت ایران در پایان نیمه اول سال ۹۸ تا ۸۲ میلیون و ۷۷۶ هزار و ۲۷۰ نفر رسیده‌است. نرخ رشد جمعیت ایران نیز از ۱/۲۹ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۱/۴۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. طبق این گزارش، برآوردها نشان می‌دهد که نرخ رشد جمعیت در حال حاضر به حدود یک درصد رسیده است و پیش‌بینی می‌شود کشور در سال‌های آینده با کاهش بیشتر نرخ رشد جمعیت مواجه شود. برخی کارشناسان تحولات جمعیتی می‌گویند تا برخیچه تحولات جمعیت ایران فراز و نشیب‌های زیادی طی کرده‌است، اما ظاهراً بناسبت سال ۱۳۹۸ سال ثبت رکورد ده‌های تاریخی در پیشینه تحولات جمعیت ایران باشد. سال ۱۳۹۸ تاکنون دورگورد را به نام خود ثبت کرده‌است. نخست رکورد کاهش بیش از ۱۷۰ هزار تولد فقط در یک سال و رسیدن آمار تولدهای کل کشور به رقم یک میلیون و ۱۹۶ هزار تولد و دوم کاهش نرخ رشد جمعیت ایران برای نخستین بار در تاریخ کشورمان به کمتر از یک درصد!

- عوامل کاهش نرخ زاد و ولد**

جز عواملی که در کاهش امر ازدواج مؤثرند، عوامل دیگری وجود دارند که در کاهش نرخ زاد و ولد تأثیرگذار هستند. لازم

سؤالات مهمی را در این خصوص مطرح نموده و آسیب‌شناسی آنها را خواستار شدند. در پاسخ به این مطالبه اساسی هر هفته یکی از این سؤالات را مطرح نموده، به بررسی پاسخ خواهیم پرداخت. تاکنون با توجه به بیانات رهبری به ۲۱ پرسش پرداخته‌ایم و اما سؤال بیست و دوم، مطالبه مقام‌معظم رهبری به این شرح است: «حد زاد و ولد در جامعه ما چیست؟ من اشاره کردم؛ بک تصمیم زمان دار و نیاز به زمان و مقطعی را

به ذکر است اسناد بالادستی و قوانین مربوط به افزایش جمعیت، تسهیل ازدواج و فرزندآوری بر زمین مانده و آمارها نشان می‌دهد که ما همچنان در مسیر درستی از نظر جمعیتی قدم بر نمی‌داریم. از منظر جمعیت‌شناسی نرخ زاد و ولد به معنی متوسط تعداد فرزندان است که یک زن در طول عمر خود متولد می‌کند. تحقیقات گوناگون نشانگران است که این نرخ در سال‌های اخیر دائماً رو به کاهش بوده است؛ بنابراین این پرسش مطرح می‌شود که با وجود مطالبه اطرافیان زوج‌ها و همچنین سا وجود آنکه فرزند محصول عشق و عاطفه و حاصل تمایل به بقای نسل است، چرا فرزندآوری از نسوی زوج‌های جوان تا این حد به تأخیر می‌افتد؟ عوامل متعددی در این خصوص مؤثرند که ما به بخشی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم.

عوامل اقتصادی: شرایط اقتصادی از عوامل مهم کاهش نرخ زاد و ولد و رکوردار شدن آن است. بسیاری از زوج‌های جوان مطمئن نیستند که در صورت فرزندآوری در شرایط اقتصادی کنونی بتوانند از عهده هزینه‌های آن ب‌ایند. برخی از این هزینه‌ها را می‌توان در مواردی همچون خورد و خوراک، پوشاک، بهداشت و درمان، آموزش، حمل و نقل، تفریح و فراغت در نظر گرفت. امروزه هزینه مدارس غیرانتفاعی و برخی دانشگاه‌ها کمرشک است. تمایل بچه‌ها به مهاجرت از دغدغه‌های مهم برخی خانواده‌هاست. ازدواج فرزندان در بسیاری از اوقات با مقوله‌هایی همچون شغل، مسکن، معیشت و خورد و گره خورده و از سوی دیگر نرخ بیکاری بالااست. تأمل در چنین مواردی می‌تواند به قدر کافی بافرزندنگی ایجاد کند. البته این مشکل به‌تندیایی بازدارنده نیست، زیرا در میان ثروتمندان نیز با وجود وضعیت مادی مناسب شاهد کاهش زاد و ولد هستیم.

سطح توقع خانواده‌ها: امروزه سطح توقع خانواده‌ها نیز از جمله مسائلی است که به مشکلات زوجین افزوده است. از این رو توصیه می‌شود خانواده‌ها از جهات گوناگون کفو یکدیگر بوده، از تراز یکسانی برخوردار باشند. البته انتخاب «سبک زندگی مینیمال» نیز می‌تواند در رفع این مشکل کارگشا باشد. در سبک زندگی مینیمال دغدغه «داشتن» را کم کرده، در عوض برای امور مهمی نظیر «خانواده» جا باز می‌کنیم. برای کارهای مطلوب همچون مطالعه و ورزش و هنر وقت ایجاد می‌کنیم. خدمت به مردم را اسرلوحه کار خویش قرار داده، ترس از شکست را کمتر و اعتماد به نفس را بیشتر می‌کنیم. انتخاب چنین سبک زندگی آرامش بخشی می‌تواند به بهبود شرایط خانواده انجامیده، کاهش انتظارات دو طرف را به همراه داشته باشد.

عوامل اجتماعی: برخی خانواده‌ها با شرایط اجتماعی خاصی مواجهند که در کاهش نرخ زاد و ولد مؤثر است. اینکه هیچ‌وقت برای فرزندآوری دیرنیست، مهم این است که نسلی از انسان باقی بماند. پدر و مادر شدن تجربه‌ای است که با یک

سبک زندگی

سبک زندگی ۸۸۴۹۴۷۱

آسیب‌های اجتماعی نظیر طلاق، لزوم کار کردن زن و مرد برای گردش چرخ زندگی و تحصیل زنان از جمله عواملی است که می‌تواند در کاهش فرزندآوری اثرگذار باشد. در یک مجموعه کلی به نظر می‌رسد خانواده‌ها، جامعه و نخبگان حاضر به پذیرش مسئولیت خود در این زمینه نیستند و این امر هزینه‌های مادی و معنوی را برای کشور به بار می‌آورد. سیاست‌های غلط دولت‌ها در کاهش امکانات کمک معیشتی به خانوارهای پرالواد نیز در امتناع خانواده‌ها از فرزند آوری بی تأثیر نیست. همچنین دسترسی آسان به وسایل جلوگیری از حاملگی نیز از مواردی است که نقش آن در کاهش فرزندآوری انکارنشدنی است

- انتخاب کردیم، گرفتیم، بعد زمانش یادمان رفت!**ملاً فرض کنید به شما

بگویند آقا این شیر آب را یک ساعت باز کنید. بعد شما شیر را باز کنی و بروی! ماها رفتیم، غافل شدیم؛ ۱۰ سال، ۱۵ سال بعد، حالا به ما گزارش می‌دهند که آقا جامعه ما در آینده چه چندان دوری، پیر خواهد شد؛ این چهره جوانی که امروز جامعه ایرانی دارد، از او گرفته خواهد شد. حد زاد و ولد چقدر است؟»

بازنشستگی استفاده می‌کنند، درحالی‌که این افراد در تولید و درآمدزایی سهم کمتری دارند.
* در کشوری چون ایران که بسیاری از سالمندان جزو بیمه‌گذاران و بازنشستگان رسمی نیستند، مشکلات به مراتب بالاتر خواهد بود.
* محتمل است وجود سالمندان روستایی که عموماً از خانواده‌گی و طرد از سوی فرزندان شود.
* طبق آمار و ارقام ما وارد مرحله نخست سالمندی شده‌ایم و ناگزیر مراحل مختلف آن را طی خواهیم کرد. نکته مهم این است که زمان عبور ما از این مراحل بسیار کمتر از زمان کشورهاست.
* کشوری مثل فرانسه برای طی مرحله اول سالمندی ورود به مرحله دوم آن ۶۰سال فرصت داشت که در این زمان به خوبی توانست برنامه‌ریزی کند، اما ایران برای طی این مرحله تنها ۲۰سال زمان دارد که همین امر نیز کشور را با مدیریت بحران سالمندی مواجه می‌کند.
* طبق نظر ۸۰درصد جمعیت‌شناسان، در آینده نزدیک سالمندی جمعیت به یک مسئله مهم جمعیتی برای کشور تبدیل خواهد شد.
* در حال حاضر مهم‌ترین موضوع برنامه‌ریزی و اقدامات لازم برای کاستن از بحران پیش‌روست که این امر تنها با بالا بردن نرخ باروری و افزایش جمعیت امکان‌پذیر است.

* موقعیت خاص کنونی و فرصت کوتاه پیش‌رو ایجاد می‌کند که از همه امکانات و استعدادهای مختلف فرهنگی، اقتصادی، مادی و اجتماعی در جهت دستیابی به جمعیت مناسب و جایگزین استفاده شود؛ زیرا متولدین دهه ۶۰ به خصوص دختران، فرصت چندانی برای ازدواج و تولید نسل ندارند.

* در حال حاضر ضروری است که علاوه بر برنامه‌ریزی‌های درازمدت، با برنامه‌های زودبازده، زمینه ازدواج و فرزندآوری برای نسل جوان و مولد فراهم شود.
چنانکه ملاحظه می‌کنید واژگونی ساختار سنی جمعیت یعنی افزایش شمار سالمندان نسبت به جوانان به عوارض منفی منجر خواهد شد که در آینده می‌تواند منشا بسیاری از مشکلات و مضطلات باشد. به‌گونه‌ای که با ادامه روند کنونی و در صورت عدم اجزرای قوانین جمعیتی، قوانین مربوط به کمک باروری زوجین و عدم اجرای سیاست‌های کلی جمعیت چندین دهه آینده برای ایران بحران‌ساز خواهد بود.

- مزایای جامعه جوان چیست؟**

اکتسون و در پایان این مقال برای آنکه با بارقه‌های عشق و امید به این بحث خاتمه دهیم، به بیان برخی مزایای جامعه جوان اشاره می‌کنیم. پیش از آن خاطر نشان می‌کنم که هر چه دین بزرگ ما اسلام بر فرزندان بر شمار تأکید ورزیده‌است، دشمنان ما از کم فرزند می‌محابت کرده، انواع و اقسام برنامه‌ها را پیش می‌گیرند که جامعه ما را به سمت پیری و فرسودی ببرند.

جامعه جوان فعال و پویاست. فرزندان پشت سر هم مونس نیش‌دار و مقادیر فراوانی صبر ایوب، او را به راه نشاط و شادابی خانواده می‌فرستند. جوان از بالا ترین پتانسیل برخوردار است. آینده‌پژوه و مطالبه‌گر است. مجتهد به علم و دانش است؛ دانشی که سلطان است و عامل نفوذ و برتری است. چرخ اقتصاد و فرهنگ به دست بر توان جوان می‌گردد. گرما به دست نسل جوان باز می‌شود و جوامع با وجود جوانان از دیگران بی‌نیاز می‌شوند. روح غیرت، شجاعت و محبت در نسل جوان زنده است. جوان دشمن ستیز و آماده مقابله احتمالی با دشمن است.

*** عضو هیئت علمی**
پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

نگاه

بی‌عرضه نشان دادن پدران در سرپال‌های کمدی

تضعیف جایگاه آنان است

نمایش پدرهای دست و پاچلفتی!

جلوتر آمده‌ایم، مادرها کمتر مورد تمسخر قرار گرفته‌اند. من این نکته را ساهادی می‌دانم بر اینکه تصویر فمینیستی زنان هر روز پررنگ‌تر شده؛ همچنین این تصویر با حضور بیشتر آنها در میدان کار هم‌زمانی پیدا کرده‌است.

در پژوهشی که به تازگی در مورد سرپال‌های کمدی انجام دادیم؛ قصدمان این بود که رابطه پدر و فرزندان را بررسی کنیم. ما از روشی استفاده کردیم که به «تحلیل محتوای کمی» مشهور است؛ روش تحقیق رایجی که در مطالعات ارتباطات از آن استفاده می‌شود.

ما در تحقیق مان ۳۴ سرپال کمدی برتر با محوریت خانواده را شناسایی کردیم. این سرپال‌ها از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۷ روی آنتن رفته بودند؛ به طور تصادفی از هر کدام دو قسمت انتخاب کردیم. در آخر به ۵۷۸ صحنه رسیدیم

که در آنها پدر موضوع شوخی‌های تحقیرآمیز قرار گرفته بود؛ به این معنا که یا پدرها کسی

را دست می‌انداختند، یا فرد دیگری پدرها را دست می‌انداخت.

سپس به تعداد دفعاتی پرداختیم که در آنها پدران کنار فرزندان بودند؛ در این تعاملات باید سه نوع کلیدی از رابطه پدر-فرزند وجود می‌داشت: نصیحت کردن، خط و نشان کشیدن در برابر آدهمایی ابله و بی‌لیاقت تبدیل شده‌اند. با این حال در سال‌های اخیر شاهد آن بودیم که نقش‌ها و انتظاراتی که از پدران می‌رود، در دنیای واقعی تغییر کرده است. پدران امروزی برای فرزندانشان وقت بیشتری می‌گذارند و معتقدند انجام این کار بیهوده است یا خیر. هویتشان است. آیا سرپال‌های کمدی امروزی هم مطابق همین تصویر واقعی هستند؟ من در رسته جنسیت و رسانه تحصیل می‌کنم و تخصصاً درباره نحوه نمایش مردانگی است. تا ۲۰۰۰ به‌تازگی با همکارم تحقیقی انجام داده‌ایم؛ در این تحقیق به شکلی نظام‌مند خطوطی را دنبال کردیم که نشان می‌داد آیا تصویر پدر در سرپال‌های کمدی تغییر کرده است یا خیر. چرا شخصیت‌های سرپال‌های کمدی مهم هستند؟ برنامه‌های تبلیغی می‌توانند دیدگاه ما را درباره خودمان و دیگران شکل دهند. آنجا که سرپال‌های کمدی می‌یابید می‌رسد که طیف انبوهی از مخاطبان قرار بگیرند، معمولاً در آنها از پیش‌فرض‌های دم‌دمستی‌ای استفاده می‌شود که اساس کلیشه‌های رایج هستند. طنز آمیز و جدی‌فکر سرپال‌های کمدی را درست ثابت می‌دهند یا آن را دست‌کاری می‌کنند، سؤالی است که همیشه در رشته ارتباطات و مطالعات رسانه مطرح بوده‌است. برای پاسخ به این سؤال لازم است که نگاه ما به داده‌های زیر بنیادین را نظرسنجی‌های ملی‌ای که توسط مرکز تحقیقاتی «پیو» صورت گرفته نشان می‌دهند

پدران به همه سرپال‌های کمدی هم پدران برای فرزندانشان اختصاص نمی‌دهند و دلیل اصلی‌اش را هم اغلب مسئولیت‌های شغلی می‌کنند که در پرورش فرزندانشان موفق عمل کرده‌اند. احتمال دارد محتوای سرپال‌های کمدی که در آنها پدر آدم ابله و بازنده‌ای است، این حس خودانتقادی را تقویت کرده باشد. البته در همه سرپال‌های کمدی هم پدران والدین بی‌لیاقتی نشان داده نمی‌شوند. به هر صورت از آنجا‌که تصاویر تلویزیونی هرگز نخواهند توانست گستره و پیچیدگی پدر بودن را به تصویر بکشند، حداقل نویسنده‌گان سرپال‌های کمدی این امکان را دارند که بهتر عمل کنند و از استعاره پدر ابله که هر روز بیشتر از مد می‌افتد، فراتر بروند.

نقل ت/ ترجمه: مهدی صادقی / تلخیص: سیمین جم / مرجع: Conversation